

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВ. СПІЛЬНЕ ТА ВІДМІННЕ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Стаття присвячена дослідженню фразеологічних одиниць української та французької мов. Окреслено і проаналізовано спільні та відмінні риси цих фразеологізмів.

Ключові слова: фразеологізми, фразеологічна одиниця, національна культура, порівняння.

Abstract

The article is devoted to research of phraseological units of Ukrainian and French languages. The general and distinctive features of these phraseologisms are outlined and analyzed.

Key words: phraseologisms, phraseological unit, national culture, comparison.

Вивчення будь-якої іноземної мови передбачає ознайомлення з інформацією про культуру країни, її традиції та звичаї, історію та сучасність, без знань та розуміння яких важко досягнути склад мислення носіїв мови та стати повноцінним учасником комунікації. Важливу роль у цьому процесі відіграють фразеологізми, оскільки саме вони є частиною культури народу та найкраще віддзеркалюють його ментальність. За твердженням В. Маслової фразеологізми – це «колодязь мудрості», вони дозволяють передати великий об'єм інформації, досягаючи глибини народної культури при одночасній економії мовних засобів [1, с. 75]. Лінгвокультурологічні дослідження на матеріалі фразеології допомагають нам уявити духовні цінності, витворені окремими етносами протягом тисячоліть, адже саме в мові втілюється історична пам'ять народу, віддзеркалюється як культурний, так і мовний досвід народу. Фразеологія – це «дзеркало, в якому лінгвокультурне суспільство ідентифікує своє національне самоусвідомлення» [2, с. 104].

Світ фразеології будь-якої мови достатньо великий та різноманітний. Але, на нашу думку, більшість фразеологізмів будь-якої мови виражає споконвічне прагнення людей до правди, щастя, здоров'я, утверджує такі моральні та етичні категорії як честь, справедливість. Метою нашої розвідки є порівняння фразеологізмів української та французької мов з метою виявлення спільних та відмінних рис сприйняття оточуючого світу його представниками.

Проблему вивчення фразеологічних одиниць досліджували такі науковці, як: І. Білодід, І. Гнатюк, М. Демський, О. Крижанська, Ю. Прадід, Н. Головіна, Г. Кузь, О. Чередниченко, Д. Ужченко, В. Теклюк, А. Молоткова, Б. Лабінська, К. Мізін, М. Охріменко та інші дослідники [3, 4, 7]. Серед французьких науковців слід назвати А. де Ла Мезанжера, К. де Мері, Ф. Женена, Ш. Нізара, Л. Мартеля, Д. Лубенса та ін.

Відомо, що фразеологізм – це лексико-граматична єдність двох і більше компонентів, граматично оформлених за моделлю словосполучення чи речення, яка, маючи цілісне значення, відтворюється в мові за традицією, автоматично [5, с. 252]. Характерною рисою фразеологізмів є наявність образно-переносного значення, яке в різних мовах має свої специфічні особливості.

Дослідивши певну кількість фразеологізмів французької та української мов, нами було виявлено, що повністю або майже повністю збігається не тільки за значенням, а й за складовими словами невелика кількість фразеологічних єдностей, наприклад: *acheter le chat en poche* – купувати kota в мішку, *avoir bonne mine à mauvais jeu* – робити хорошу міну при поганій грі, *il faut battre le fer pendant qu'il est chaud* – куй залізо поки гаряче, *à cheval donnée on ne regarde pas la bride* – у дарованого коня на вуздечку не дивляться, *à chaque oiseau un beau nid* – кожному птахові своє гніздо гарне тощо. До цієї ж групи слід віднести також біблеїзми, наприклад: *Gagner le pain à la sueur de son front* – Заробляти на хліб у поті лиця свого; *Qui jette la pierre qui n'a pêché* – Нехай кине камінь той, хто не грішний. Але фразеологізми з біблійними іменами у більшій кількості виявлено у французькій мові: *la nacelle de Saint-Pierre* (букв. човник святого Петра) – Римська католицька церква, *tirer l'épée comme saint Georges* (букв. виймати меч як Георгій Побідоносець) – бути відмінним фехтувальником. До того ж деякі з біблійних фразеологізмів побутують лише у французькій мові, в українській до них можна підібрати фразеологізми схожої семантики, але відмінної за формально граматичною

структурою: *été de la Saint-Martin* (букв. літо святого Мартина) – *бабине літо, друга молодість*; *c'est saint Roch et son chien* (букв. це святий Рох і його собака) – *друзі не розлий вода; і водою не розіллеш*.

Багато спільного виявлено також у фразеологізмах, що беруть своє коріння в міфології, наприклад: *tête de Méduse* – *голова Медузи* (потвора); *talon d'Achille* – *Ахіллесова п'ята* (слабке місце), а також в інтернаціональних фразеологізмах, оскільки саме вони підтверджують спільність способу мислення, схожість окремих моментів суспільного життя, трудової діяльності людей, що розмовляють різними мовами, їх економічного, культурного, наукового життя тощо. Як правило, такі фразеологізми містять лексичні одиниці, що належать до однієї частини мови, володіють однаковими морфологічними характеристиками, представлені близькими, а іноді й однаковими граматичними конструкціями. Наприклад, французький фразеологізм *donner le feu vert* та український *дати зелене світло* (свободу дій), французький *tourner le dos* та український *повернутися спиною*; французький *gagner sa vie* та український *заробляти собі на життя*. Але зауважимо, що подібні випадки трапляються досить рідко.

Хоча фразеологія як лінгвістичне явище універсальне, проте кожна мова має свої особливості, в наслідок чого деякі фразеологізми можуть бути зрозумілими лише носіям мови. Наприклад, французи вкрай невпевнену людину називають *буридановим віслиюком*, що абсолютно незрозуміло для іноземців, а носіям мови відомо, що цим виразом вони зобов'язані французькому філософу схоласту Жану Буридану, котрий у якості доводу відсутності свободи волевиявлення навів приклад про віслиюка, що стояв біля двох однакових стогів сіна, та був готовий вмерти з голоду, бо вагався, котру з них вибрати. Фразеологізм *aller à Canossa* (йти в Каноссу) зрозумілий також тільки носіям мови, оскільки його виникнення пов'язане з тим періодом в історії Франції, коли Папа Римський відлучив Генріха IV від Церкви, після чого той пішки йшов до Каносси, де перебував Григорій VII, і потім три дні стояв на снігу під замком, благаючи Папу зняти покарання. Відтак слово «Каносса» стало синонімом самоприниження, упокорення, покути. Натомість український фразеологізм *перемивати кістки* (обмовляти кого-небудь) також є зрозумілим тільки для носіїв мови, оскільки його виникнення пов'язане з обрядом другого поховання, яке відбувалося у східних слов'ян через кілька років після смерті людини. Тоді вважали, що покійника треба звільнити від гріхів, зняти з нього закляття через очищення останків небіжчика. Перемиваючи кістки в прямому значенні цих слів, пригадували життя покійного, переповідали окремі події, найяскравіші сторінки біографії, говорили про характер, вихваляли, возвеличували його.

Цікавим виявилось те, що на позначення довгого очікування у французькій мові існують три фразеологізми: *crouer le marmot* (розм.), *faire le pied de gru*, *faire anti-chambre*, а в українській жодного. У французькій мові немає фразеологізмів для характеристики чого-небудь настирливо пропонуваного в непомірній кількості, позначуваної українською фразою *дем'янова юшка*. Таке явище – яскравий доказ національної своєрідності фразеологізмів – пояснюється, на нашу думку, тим, що кожна мова відбирає такі фразеологізми, які якнайкраще виражають її дух, психологію та спосіб мислення.

Не можна обійти той факт, що українська фразеологія, як і фразеологія багатьох інших мов світу, збагатилася значною кількістю сталих висловів, джерелом походження яких стала французька література. Максимально повні еквіваленти в українській мові знайшли *синя борода* – *la Barbe bleue* (Ш. Перро), *втрачені ілюзії* – *les illusions perdues* (О.де Бальзак), *дама з камеліями* – *la dame aux camelias* (А.Дюма), *дама півсвіту* – *la femme du demi-monde* (Дюма-син), *медовий місяць* – *la lune de miel* (Вольтер), прислів'я *сміється той, хто сміється останній* – *rira bien qui rira le dernier* (Ж. Б. Флоріан) тощо [6].

Необхідно зауважити, що багато фразеологізмів та сталих виразів з'явилося завдяки відомим французькими історичним особистостям. Серед них сказане Людовіком XIV на засіданні парламенту «*державою – це я*»; «*точність – ввічливість королів*» належить Людовіку XIII; викарбуване на гарматах за наказом французького кардинала Рішельє *ultima ratio regum* – *останній довід королів*; а популярний вираз *золота молодь* з'явився у 1794 році, коли так називали паризьку контрреволюційну молодь.

Зазначимо також той цікавий, на наш погляд, факт, що цілий ряд французьких виразів запозичені та функціонують в українській мові у французькому звучанні (транскрипції). Найбільш поширені з них: *карт бланш* – *carte blanche*, *се ля ві* – *c'est la vie*, *шерше ля фам* – *cherchez la femme*, *ком ль фо* – *comme il faut*, *ренде-ву* – *rendez-vous*, *мове тон* – *mauvais ton*, *бон тон* – *bon ton*, *жур фікс* – *jour fixe*. А помилка у перекладі з французької слова «*assiette*», яке має значення і тарілка, і настрій, і стан, стало причиною появи фразеологізму *не в своїй тарілці*.

Отже, фразеологізми будь-якої мови конденсують весь комплекс культури та психології народу, його неповторний образ мислення, стають невід'ємною частиною мовлення людини. Усталені вирази охоплюють широку тематику, презентують особливості культури, звичаїв, традицій та досвіду, набутого народом на різних етапах його існування. Результати проведеної нами розвідки свідчать, що

в українській та французькій мовах у невеликій кількості існують фразеологізми, ідентичні за структурою та асоціативними характеристиками, проте переважна більшість фразеологізмів має велику кількість лексичних, граматичних та семантичних розбіжностей, що зумовлено відмінними культурними та духовними традиціями українського та французького народів, різними способами мотивації у використанні фразеологізмів народами обох країн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Маслова В. А. Лингвокультурология: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. -- М.: Издательский центр «Академия», 2001. – 208 с.
2. Телия В. Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц / В. Н. Телия. – Наука, 1986. – 141 с.
3. Азарова Л.С., Горчинська Л.В., Пустовіт Т.М. Використання мультимедійних технологій у вивченні фразеологізмів на заняттях з української мови як іноземної / Закарпатські філологічні студії. – Ужгород. – 2020. – Вип. 13.
4. Азарова Л. Е., Горчинская Л. В. Фразеологизмы как аспект изучения лексики иностранными студентами. Закарпатські філологічні студії. Ужгород, 2019. – Вип. 11, – С. 27–34.
5. Галинська О. М. Фразеологізми як знаки культурної інформації [Текст] / О. М. Галинська // Проблеми зіставної семантики: збірник наукових статей. – Вип. 10 / відп. ред. Корольова А. В. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2011. – Ч. 2. – С. 72-76.
6. Dictionnaire phraséologique franco-ukrainien./ Vengrenovska G.F., Vengrenivska M.A. – Kiev: Radianska chkola, 1987. – 37 р.
7. [Азарова Л.С., Горчинська Л.В., Пустовіт Т.М. Особливості вивчення фразеологізмів у викладанні української мови як іноземної / «Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації». – Херсон. – Том 30\(69\) №4, 2019.](#)
8. Забіяка В. А. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування: практ. посіб. / В. А. Забіяка, І. М. Забіяка. – К.: ВЦ «Академія», 2012. – 304 с.
9. Словник фразеологізмів української мови / Уклад.: В. М. Білоноженко та ін. – К.: Наукова думка, 2008. – 1197 с.
10. Le Petit Larousse Dictionnaire, Isabelle Jeuge-Manyart. – Paris: ADHES, 2008.
11. Planelles G. Les 1001 expressions préférées des français / G. Planelles. – P.: Éditions de l'Opportun, 2011. – 1181 p.
12. François Mauriac Le Noeud de vipères. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://lectureslaucadet.over-blog.com/article-le-noeud-de-viperes-fran-ois-mauriac>.

Горчинська Людмила Володимирівна – старший викладач кафедри мовознавства, ВНТУ, Вінниця, e-mail: amila5@ukr.net

Анумедем Лоік – студент 4 курсу, факультету БТЕГП, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: andruloic@gmail.com

Gorchynska Ludmyla V. – Senior Lecturer of Department of Linguistics, VNTU, Vinnytsia, e-mail: amila5@ukr.net

Anumedem Loik – student of the fourth course, Faculty of Building, Heat-Power Engineering and Gas Supply, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: andruloic@gmail.com